Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

RIBE DOMKIRKE

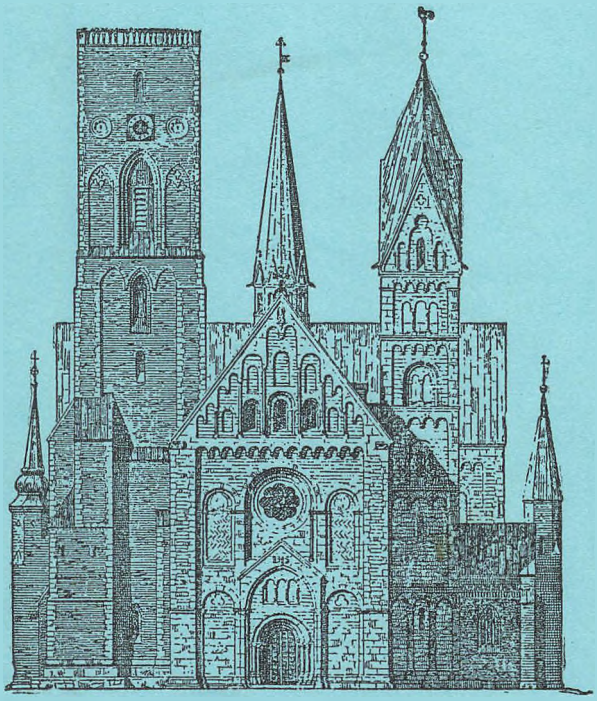

VEJLEDNING FOR BESØGENDE

RIBE DOMKIRKE

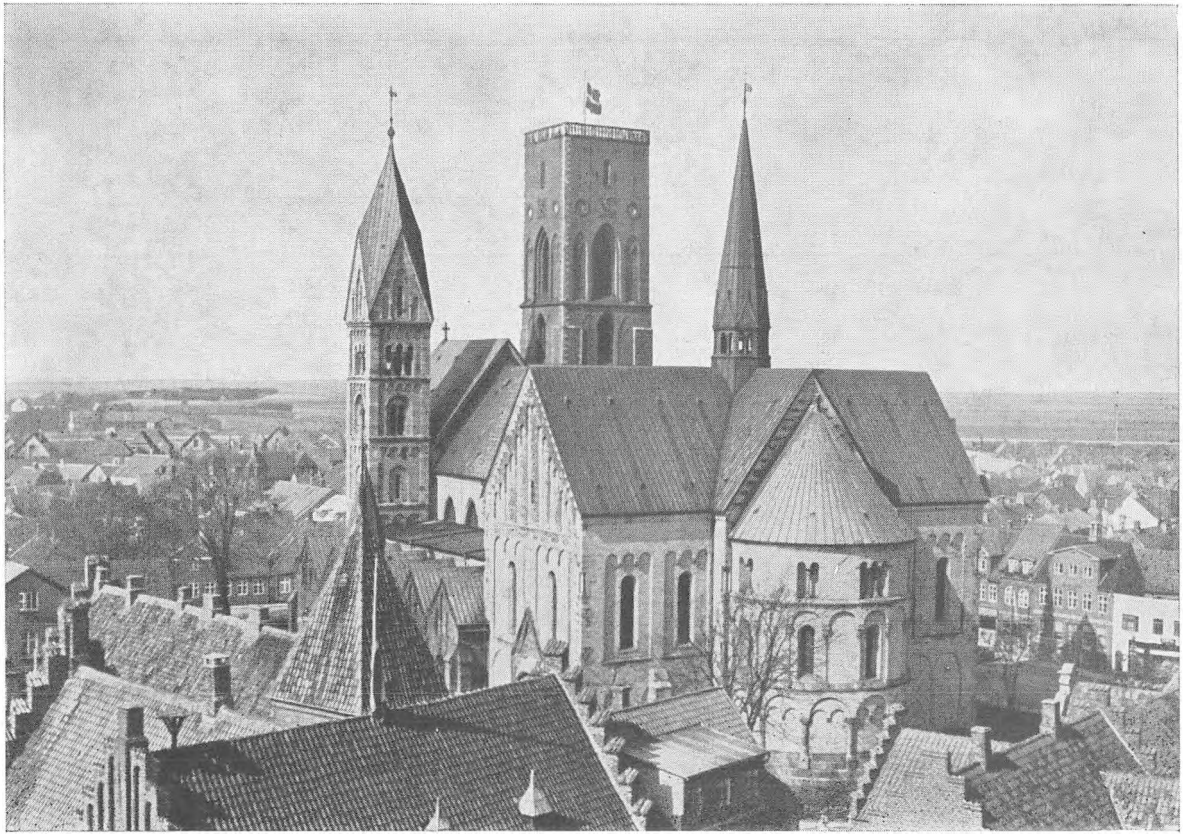

RIBE DOMKIRKE

ELLER

VOR FRUE I RIBE

VEJLEDNING FOR BESØGENDE

1962
RIBE STIFTSBOGTRYKKERI I/S
RIBE

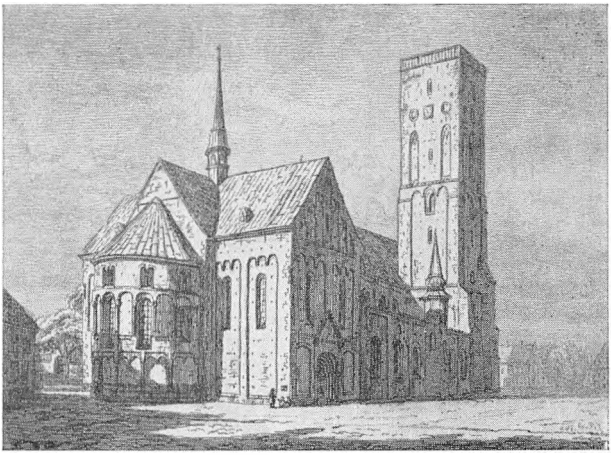

Ribe Domkirke før den sidste Restaurering.

Efter Kobberstik af J. Roed 1842.

Grunden omkring Kirken er fyldt op, saa den ligger i Niveau med Gaden. Man lægger Mærke til, at de røde Sideskibe ikke er forsynede med Spidsgavle som nu, og at Mariataarnet heller ikke findes. Længst til venstre i Billedet skimter man den gamle Kirkegaard »Lindegaarden«.

Gennemset og ført a jour af
K. H. Rosenstand

KIRKEBYGNINGENS ALDER

RIBE DOMKIRKE ELLER „VOR FRUE I RIBE" er en af Nordens ældste Kirkebygninger. Allerede 862 lod Ansgar i Ribe opbygge en Trækirke, hvortil Landets daværende Konge, Haarik den Gamle, skænkede Grunden, og hvorfra der missioneredes i det hedenske Land, men om denne Kirke laa paa samme Sted som nu Domkirken, er meget tvivlsomt. Opførelsen af den nuværende vældige Stenbygning paabegyndtes næsten 300 Aar senere under Kong Niels. Krøniken fortæller, at det var Biskop *Thore*, en af de 5 Bisper, der faldt ved Fodevig i 1134, der „begyndte som den første at grundlægge Ribe Kirke med Tavleværk af Sten". Bygningen er lige gammel med Viborgs og Lunds Domkirker, og af alle endnu eksisterende Kirker i Norden er kun den store Landsbykirke i Tamdrup ved Horsens ældre.

Omtrent ved Aar 1160 var Kirken i alt væsentlig fuldendt, og Hovedmassen af denne Bygning staar endnu, skønt meget siden er gaaet tabt, medens andet er tilføjet. Kirken var ved sin Fuldendelse overalt lys af Farve og bygget af naturlige Sten — brændte Sten begyndte man her i Landet først at anvende i Slutningen af 1100'erne. Bygningen var den Gang en udpræget romansk Kirke af samme Art som de talrige romanske Kirker i Rhinegnene d. v. s. den bestod af et treskibet Langhus med rundbuede Vinduer og Døre, to Korsfløje paa tværs af Langhuset med en Kupel over Skæringspunktet en Korrunding som Afslutning af Bygningen mod Øst og i den modsatte Ende to slanke Taarne, et paa hver Side af Vestfacaden, omtrent af samme Art, som det, der nu staar paa Sydsiden og danner en saa ejendommelig Modsætning til den vældige, røde Sidekammerat paa Nordsiden.

At Kirken kom til at ligne Rhinegnens romanske Kirker og sandsynligvis blev opført af Bygmestre og Svende fra den Egn af Tyskland, er let forstaaeligt. Ribe var dengang en af Danmarks første Handelsbyer, den eneste ved Vesterhavet, og stod i den livligste Forbindelse bl. a. netop med Byerne ved Rhinen. Da Ribes Omegn er stenfattig, og naturlige Bygningssten helt mangler, hentede man ogsaa

Bygningsmaterialet til Kirken fra Udlandet. Hovedmaterialet — den lyse, kornede Stenart, hvoraf den oprindelige Kirkes Mure bestaar — er *vulkansk Tuf*, hentet fra Byen Andernach tæt ved Mosels Udløb i Rhinen. Denne Stenart forvitrer imidlertid forholdsvis let, og da man i Tidens Løb brugte Teglsten til at udbedre Murene med, blev Kirkens vestlige Parti, der er mest udsat for Vestenstormene, efterhaanden ganske dækket af røde Sten. Først den sidste Restaurering har fjernet disse og erstattet dem med Tuf, hentet fra de samme gamle Brud ved Andernach.

Til den finere Udsmykning af Kirkens Mure (Vindues- og Dørindfatninger, Murfod, Halvsøjler) samt til Beklædning af den nederste Del af Vestfacaden er anvendt haardere Stenarter: *Granit* af den Art, som vore almindelige Rullesten frembyder, samt en smuk, rødgul *Sandsten*, der er hentet fra Weseren og brudt ved den „Westfalske Port".

De Partier af Kirken, hvori der er anvendt Mursten — af den i Middelalderen almindeligt anvendte store Slags, de saakaldte „Munkesten" — er senere føjede til Bygningen. Gentagne Ildebrande, bl. a. Aar 1242 (se om Kirkens Hvælvinger) og 1402, hærgede i Tidernes Løb Kirken, og ved de derpaa følgende Istandsættelser byggede man i Samtidens Stil og søgte at opnaa de Forandringer og Udvidelser af Kirkebygningen, som Tiden krævede. Resultatet af disse Forandringer er da, at Kirken nu kan siges at bestaa af 3 Hoveddele: a) *den oprindelige Kirke* af hvidt eller graat Materiale, bygget i Rundbuestil, b) *det store Taarn*, tilføjet omtrent Aar 1250, c) *yderste Sideskibe*, tilfojede efter Branden 1402. De to sidste Partier adskiller sig paa det klareste fra den oprindelige Kirke ved at være byggede af røde Sten og i Spidsbuestil.

EN VANDRING OM KIRKEN

Man lægger straks Mærke til, at Jordsmonnet i Tidernes Løb har hævet sig stærkt omkring Kirken, saaledes som Tilfældet ofte er omkring ældre Bygninger, hvis Omgivelser ikke har været brolagte. Rundt om Kirken strakte sig nemlig i gammel Tid *Kirkegaarde*, hvoraf den paa Sydsiden, den saakaldte „Lindegaard", først nedlagdes 1807. Ved sidste Restaurering afgravedes Terrænet til den oprindelige Højde (2—2½ Alen under Gadens nuværende Niveau). Den omtalte Lindegaard var indtil omtrent 1740 omgivet af en hvælvet *„Omgang"* eller Processionsgang, vistnok opført i 1300'erne. Den benyttedes af kirkelige Optog med det hellige Kors, som udgik fra Koret og under

Sange gennem Omgangen drog rundt om Lindegaarden og atter ind i Kirken. — Et lille Stykke af denne Omgang er blevet staaende paa Kirkens Sydside, hinsides Kirkepladsen.

Hovedindgangen er paa Vestsiden, der forøvrigt er det yngste Parti af den oprindelige Kirke. De Søjler, der omgiver den rundbuede Dør, udmærker sig ved særlig smukke Kapitæler. En slank Søjle paa hver

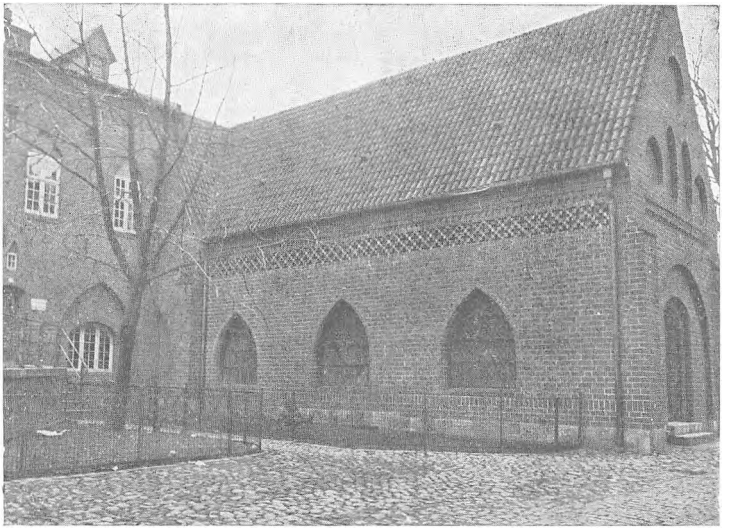

Det bevarede Stykke af Omgangen

Side bærer en spids Granitbue, der indeslutter 3 Arkader. Hele Resten af Gavlen oven over dette Parti havde i Tidens Løb mistet sin Udsmykning paa Grund af Klimaets Barskhed og sjusket Istandsættelse. Tegningen til den nuværende Gavl, der foroven ender med et Mariabillede, skyldes den Arkitekt, der forestod den i 1904 afsluttede Restaurering, Professor H. C. Amberg. Indgangsdørene, der er modelleret af Fru Anne Marie Carl Nielsen, er støbt i Bronce og udsmykket med allegoriske Figurer. I H S over Indgangen betyder: Jesus hominum salvator (Jesus Menneskenes Frelser).

Ved Sydsiden af Langskibets Vestende ligger *„Mariataarnet"*, der er genopført ved sidste Restaurering. Dette Taarn, der hører med til den oprindelige Kirke, og som ses paa gamle Billeder af Ribe og i

Byens Segl, blev nemlig nedbrudt ved en meget uskaansom „Istandsættelse" af Kirken, der foretoges 1780—93. Med de inde i Kirken bevarede Rester af Taarnet som Forbillede opførtes det paany i Aarene efter 1896. Dets rige, romanske Udsmykning og dets Spir, hvorom de gamle Afbildninger ikke gav tilstrækkelig Oplysning, skyldes Prof. Amberg. Det rummer Kirkens egne Klokker, medens Byens hænger i det store Taarn. Højde 155 Fod.

1946 rejstes uden for Mariataarnet en Statue af *Hans Tausen*, der udnævntes til Biskop i Ribe 1544. Statuen er udført af Billedhuggeren Johs. Bjerg.

Idet man passerer det søndre, røde *Sideskib* med dets lille *Trappetaarn* paa Midten og dets ejendommelige Tagkonstruktion med de smaa, spidse Gavle paa tværs af Skibets Retning, hvilke man ved sidste Restaurering har genopført efter et gammelt Billede af Domkirken, og som paa en heldig Maade har afløst det tidligere grimme Skraatag, bemærkes — opstillet paa en Granitsokkel — en smuk Statue af Salmedigteren *Hans Adolph Brorson*, der var Biskop i Ribe i 1741 til sin Død 1764 og ligger begravet i Kirkens Kor — hvor vides imidlertid ikke —, Statuen er støbt i Bronze og modelleret af Professor A. Saabye.

Derefter naar vi til en af Kirkens ejendommeligste Prydelser, den saakaldte *Kathoveddør*, Kirkens oprindelige Hovedindgang paa søndre Korsfløjs Sydside. Navnet stammer fra et gammelt Løvehovede af Bronze, der med en Dørring i Munden er anbragt midt paa Døren. Dette Hoved er paa Randen omgivet af 4 øgleagtige Smaadyr, som Folketroen har gjort til Mus, og som har fremkaldt et Sagn om en Ribeborger, der ved en Kat skulde være kommen til stor Rigdom. Navnet „Katte hode daar" findes forøvrigt allerede i en Optegnelse fra Aar 1549.

Døren begrænses paa Siderne af 4 Søjler, af hvilke de yderste 2 hviler paa Ryggen af raat udførte *Løvefigurer*, der er fremstillede sønderrivende smaa Menneskeskikkelser — Tanken har vist været at fremstille Kampen mellem Lysets og Mørkets Magter.

Ovenover Døren ses — indesluttet af smukt profilerede Buer — en mægtig, halvrund Overligger af Granit, prydet med et Relief, der fremstiller *Nedtagelsen af Korset* — vistnok *„det ældste og betydeligste Skulpturarbejde vi eje her i Landet fra den tidligere Middelalder"* (Løffler). De fremstillede Personers Navne staar indhugget i Stenens buede Kant: (fra venstre) Maria, Josef af Aritmathæa, Cristus, Nikodemus (udtrækkende en Fodnagle) og Johannes. Skriften paa Stenens Underside, der begynder med „Rex", er nu ulæselig.

Kathoveddøren

Over dette Relief sidder — indesluttet af en Spidsgavl — et andet Relief, *det omfangsrigeste, vi besidder fra Middelalderen.* Det er en Del yngre end det nedenunder, er udhugget i Sandsten, og kan, hvad den kunstneriske Udførelse angaar, ikke maale sig med dette, men Indholdet af Relieffet er højst interessant. Det fremstiller *de helliges Forsamling i Himlen* under Forsæde af *Jomfru Maria* og *Kristus.* Over disse Billeder (den sidste er betegnet med Alpha og Omega) — „Jeg er Alpha og Omega, Begyndelsen og Enden" (Joh. Aab. 21, 6) staar paa Latin: „Staden Jerusalem" (sml. Joh. Aab. 21, 2: „Og jeg saa den hellige Stad, det nye Jerusalem, at stige ned af Himmelen fra Gud". Under Jomfru Maria ses Hovedet af *en Konge,* der rækker et Kors op mod hende — maaske er det Knud den Hellige —, under Kristus en *Biskop,* der paa Hovedet bærer den ældste Tids lave Bispehuer fortil prydet med et Kors. Biskoppen — maaske Ansgar eller den i Ribe dræbte Biskop Leofdag — hæver sin venstre Haand op mod Frelseren. De lange Indskrifter paa Baandene betyder: „Salige er de fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres" (Matt. 5, 3), og „Kommer, lad os stige op til Herrens Bjerg" (Es. 2, 3).

Efter at have passeret en lille rundbuet Indgang, der fører ind i søndre Korsarm og er bestemt for Præsten, naar vi til:

Korrundingen, et meget smukt, udpræget romansk Bygningsparti, med hvis nederste Del Kirkens Opførelse under Biskop Thore begyndte. Granitfoden er rigt profileret, kraftig og af ædel Form. Herover hæver sig tre maskerede Stokværker, hvoraf det øverste er trukket lidt ind for at gøre Indtrykket af Korrundingen lettere.

Vi gaar forbi Indgangen i nordre Korsfløj, der er uden Interesse, da den allerede tidligt er bleven ødelagt, ved at der her tilbyggedes et Vaabenhus, som i 1789 atter nedbrødes, hvorefter Portalen opførtes i Lighed med Kathoveddøren, og vi naar derpaa til det *lille Trappetaarn* paa Midten af det nordlige røde Sideskib. Dette Taarns nederste Del er en karakteristisk Prøve paa den morsomme Ligegladhed og Mangel paa Sans for Symmetri, hvormed man byggede i Middelalderen; Sten af alle Arter er anbragt i broget Blanding. Et Stykke over Grunden er Taarnet smykket med et Par Søjler med romanske Kapitæler, der tilligemed en halvkredsformet Sten (Døroverligger), som ved sidste Restaurering fandtes i Murfylden i det nordlige Sideskibs Mur og nu er indmuret i denne lidt vest for Trappetaarnet, vistnok har siddet i Langhusets nordlige Væg, der jo blev nedrevet ved Sideskibenes Opførelse. Nedenfor Søjlerne er indmuret en lille, flad Sten fra Middelalderen med en nu ulæselig Indskrift i gotiske Minuskler og et ældgammelt *Brystbillede,* uvist af hvem. Nogle har

tænkt sig, at det kunde forestille den allerede nævnte Martyr Leofdag.

Forbi det store Taarn, hvis Beskrivelse vi opsætter til senere, naar vi atter til Hovedindgangen.

Kirken var før tækket med Bly, men har nu et prægtigt Kobbertag, der allerede flere Gange har faaet Lov at prøve Vestenstormenes Kraft, vel nok haardest under en rasende Jævndøgnsstorm i Marts 1904, da Kobberdækket paa den forhøjede Ende af Langskibets Tag, der vender mod Mariataarnet, søndersledes, saa Pladerne som Papirstykker fløj om Kirken.

Paa Tagrygningen, hvor Langskib og Tværskib skæres, knejser et højt Rytterspir, hvori der hænger et Par mindre Klokker.

KIRKENS INDRE

Gennem Forhallen, hvor man i Hjørnet til højre for Døren ser Opgangen til Orglet (en hul Trækylinder), naar man ind i:

Midtskibet. Kirken er 64,5 m lang og staar altsaa i denne Henseende meget tilbage f. Eks. for Aarhus Domkirke (92,9 m), men i Bredde (35,18 m) overgaar den alle Danmarks Kirker. Den har nemlig ikke mindre end *5 Skibe,* men oprindelig havde den kun 3 saadanne; det yderste paa hver Side tilbyggedes i Middelalderens Slutning, vistnok efter 1402, da Kirken brændte. Denne imponerende Bredde og de mange Pillerader gør, at Ribe Domkirkes Indre faar et ganske særligt Præg af mægtig og alvorlig Ro.

Midtskibet er dækket af *Kuppelhvælvinger,* baarne af svære Gjordbuer, ligesaa Korsfløjene. Men oprindelig var Kirken i Overensstemmelse med den romanske Stils Regler dækket af *fladt, malet Træloft.* Dette ødelagdes imidlertid ved en Brand i 1242. Paa den Tid var Hvælvinger blevet moderne, og ved Genopførelsen af Kirken forsynede man den derfor med saadanne og anbragte tillige spidsbuede Vinduer over de rundbuede Triforier (se senere). Men til at bære de tunge Hvælvingers Tryk udad var Murene ikke beregnede, allerede 1266 truede Kirken med en „stor og farefuld Nedstyrtning", der kun ved et stort Arbejde forebyggedes (se omst.: Gallerierne).

Midtskibets Sidemure bæres af svære, *firkantede Granitpiller,* paa hvilke der hviler meget smukke Granitbuer. Disse er højere og elegantere paa Nordsiden, der er senere opført, end paa Sydsiden. Pillerne er i 1500'ernes Begyndelse blevet *dekorerede med Billeder.* Paa de to vestlige mod Nord findes Rester af saadanne bevarede, paa den ene Maria med Barnet, paa den anden Apostlene *Bartholomæus* og *Andreas.* Særlig det sidste Billede er ikke uden Kunstværd og ret velbevaret, da det i et Par Aarhundreder havde været gemt

Midtskibet set fra Koret

under et Epitafium. Paa den tredie Pille kunde man endnu 1833 skimte Omridsene af Apostlene Petrus og Paulus, og faa Aar i Forvejen skal Kirkeværgen have ladet et andet Maleri udvaske, som var kommen til Syne under et Epitafium paa Pillen lige overfor Mariabilledet.

Over Granitbuerne findes de berømte *„Triforier"*, Langskibets Pryd. Disse Triforier er smaa Bueaabninger, tre og tre sammen, der omfattes af en fælles, med udhugget Rudemønster udsmykket, rundbuet Blinding. De smaa slanke Søjlers Hoveder og Fodstykker er af meget forskellig Form; blandt Søjlerne paa Nordsiden har endog et Par 8-kantede Skafter, mens de andre er runde. Søjlerne i Nordsidens Triforier med de høje, bægerformede Hoveder er det *smukkeste Stenhuggerarbejde i Kirken*, ja, der skal ingen Detailler findes paa vore gamle Mindesmærker, der kan maale sig dermed (Helms).

Bag Triforierne fandtes oprindelig kun mørke Tagrum, men da Midtskibets Hvælvinger i 1266 truede med Udskridning, støttede man disse ved at bygge Hvælvinger over Rummet bag Triforierne, hvorved der dannedes et Par *Gallerier*. Over Triforierne ses de allerede omtalte spidsbuede Vinduer samt Hvælvingerne, hvis brogede Udsmykning stammer fra sidste Restauration og er foretaget paa Grundlag af forefundne Motiver fra gammel Tid.

Prædikestolen er fra 1597 og efter Bestilling af Valdemar Parsberg, Høvedsmanden paa Riberhus 1594—97, skaaret af Snedker Jens Asmussen i Odense for en Betaling af 100 Daler.

Lige for Prædikestolen i Midtgangen ligger en firkantet Ligsten uden Udsmykning. Den dækker over Danmarks Reformator *Hans Tavsens Grav*.

Stolestaderne, der er af Egetræ, er under den sidste Restauration skaaret af Snedkermester H. Dau, Ribe, efter Tegning af Prof. Amberg

I Midtskibet er ophængt tre skønne Malmlysekroner, skænket til Kirken af afdøde Købmand Andreas Hansen og Hustru, Ribe.

Tværskibet. Over Korskæringen hæver sig den berømte *Kuppel*. Denne bæres af 4 store Korspiller og disses Gjordbuer og hæver sig i to Afsnit til en Højde af 68 Fod over Korets Gulv. Ifølge Helms' Undersøgelser skal der „i hele det nordlige Europa — Nord for Alperne og Loire —" ikke findes nogen Hvælving fra den tidligere Middelalder, der som denne er saa nær i Slægt med Kuppelen over Centralpartiet af Sofiakirken i Konstantinopel.

Under Kuppelens Østside staar der et mærkeligt *Tempelalter*, som ved sidste Restaurering er bleven opført i Stedet for det gamle, kun med et Trækors prydede Alterbord, der stod i Korrundingen. Denne

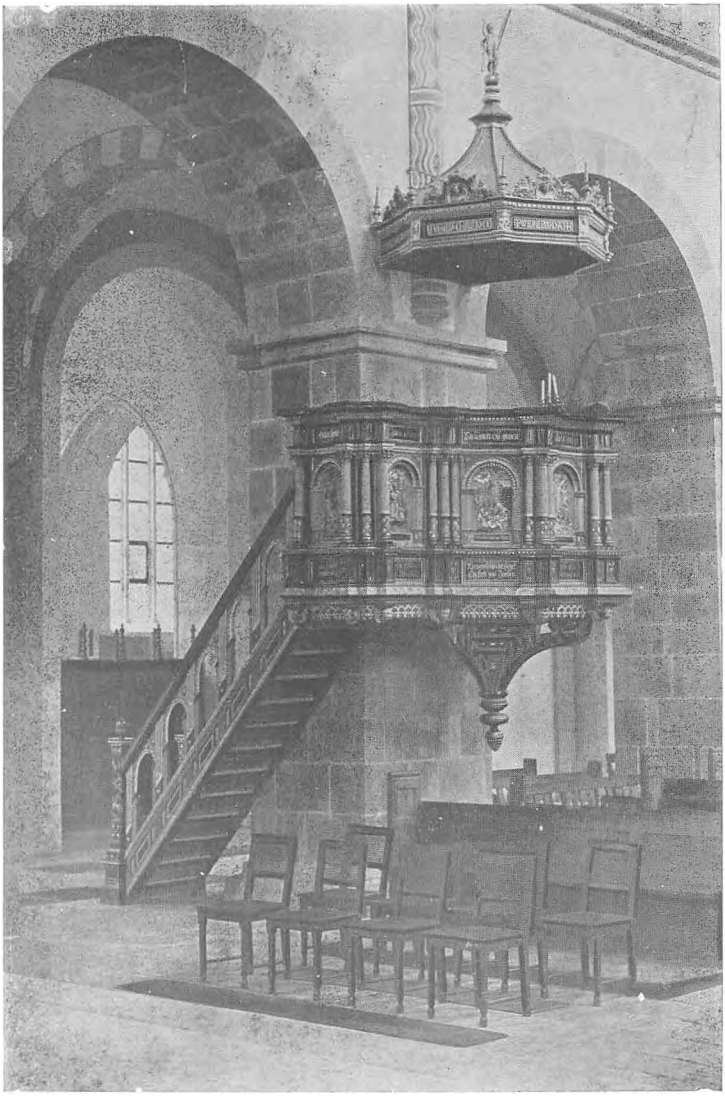

Rekonstruktion af Alteret er af stor kunstnerisk Interesse. Oldkirken anvendte det fritstaaende Tempelalter, men i Middelalderen rykkede man Alteret tilbage mod Kormuren som nu. Over Alterbordet, der er af Sandsten, og bærer et Bronzekrucifix, hæver sig, baaret af 4 Granitsøjler, en Baldakin eller saakaldt: Ciborium, til dels forfærdiget af Klæbersten og smykket med arkitektoniske Motiver, der symboliserer de 12 Porte i det ny Jerusalem (Johs. Aab.). I Oldtiden kaldtes et saadant Alters Nordside: Evangelie- og Brødsiden, Sydsiden: Epistel- og Kalksiden. Forsiden var ofte forsynet med et Tæppe, bestemt til at skjule det Allerhelligste for Menighedens Blik. I Alterbordet er indmuret en Pergamentrulle med Beretning om Kirkens sidste Istandsættelse. Under selve Alteret er Anders Sørensen Vedels unge Hustru Maria Svanning (se Side 30) begravet.

Umiddelbart foran det hviler, dækket af en stor, forhen med Messingbeslag prydet Ligsten, der nu skjules af Altertæppet, Kong *Kristoffer den Iste,* der den 29. Maj 1259 døde i Ribe, forgivet i Altervinen af Abbed Arnfast fra Ryd Kloster. — En Konge til er begravet i Kirken, nemlig *Erik Emun,* der i 1137 dræbtes af Sorte Plov paa Hviding Tingsted tæt ved Ribe. Hvor i Kirken Graven er, vides ikke.

I Koret findes Kirkens gamle, mærkelige *Døbefont,* der er af *Bronze* og stammer fra Middelalderens Slutning. Den bestaar af et med gotiske Ornamenter, Figurer og Blomster prydet Kar, der hviler paa 6 Fødder, afvekslende Løver og Engle, som atter hviler paa en svær Fodkrans.

Pladsen om Alteret begrænses paa begge Sider af to Rækker *Kannikestole,* der afgiver god Prøve paa gotisk Træskærerkunst. De skal være skænkede af Ribes sidste katolske Biskop, Iver Munk (1499—1533). Dele af dem er fra senere Tid.

Vender man nu Blikket fra Alteret ned gennem Kirkens Midtskib, møder det ved den modsatte Ende rigt udsmykkede *Orgel,* som i 1635 byggedes af en fremmed Orgelbygger, der i den Anledning med sine Svende opholdt sig 7 Uger i Ribe. Oprindelig stod Orgelet paa Kirkens Nordside, ud for de to østlige Galleriarkader. I 1796 blev det, da det truede med at falde ned, flyttet hen paa en meget uheldig Plads, nemlig paa 4 Søjler, oprejste mellem Midtskibet og Koret, hvorved det spærrede Udsigten for Menigheden til dette. I 1843 fik det sin nuværende Plads i Kirken over Hovedindgangen. Ved sidste Restauration fornyedes det af Orgelbygger Nielsen i Aarhus, medens den gamle Facade beholdtes og forsynedes med en pragtfuld Underbygning. Figuren paa Toppen forestiller Kong David med Harpen; ved Siderne staar Evangelisterne.

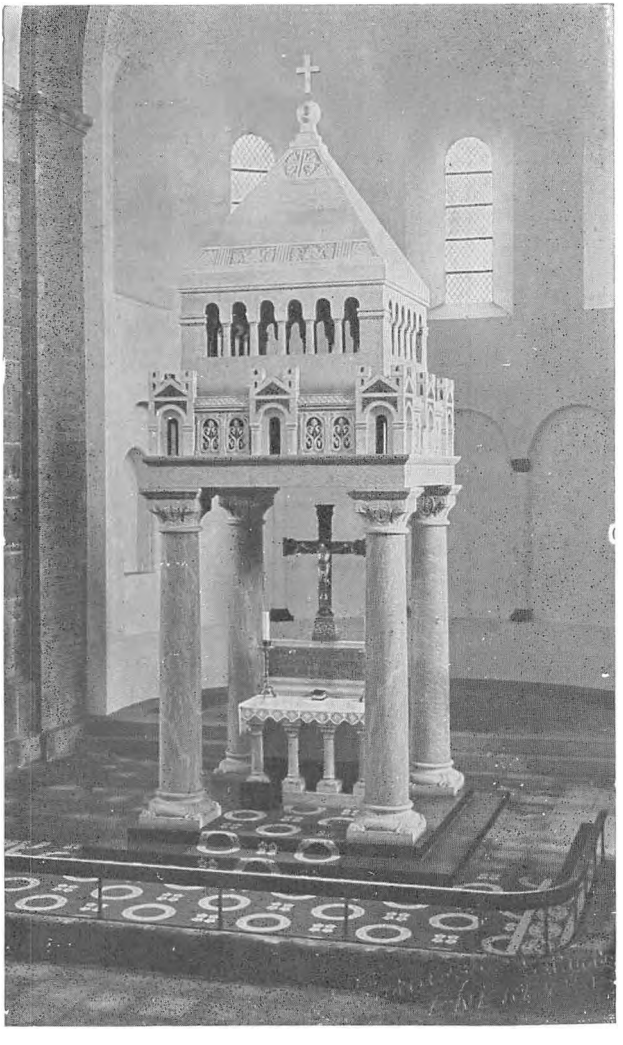

Alteret

Døbefonten og et Stykke af Kannikestolene

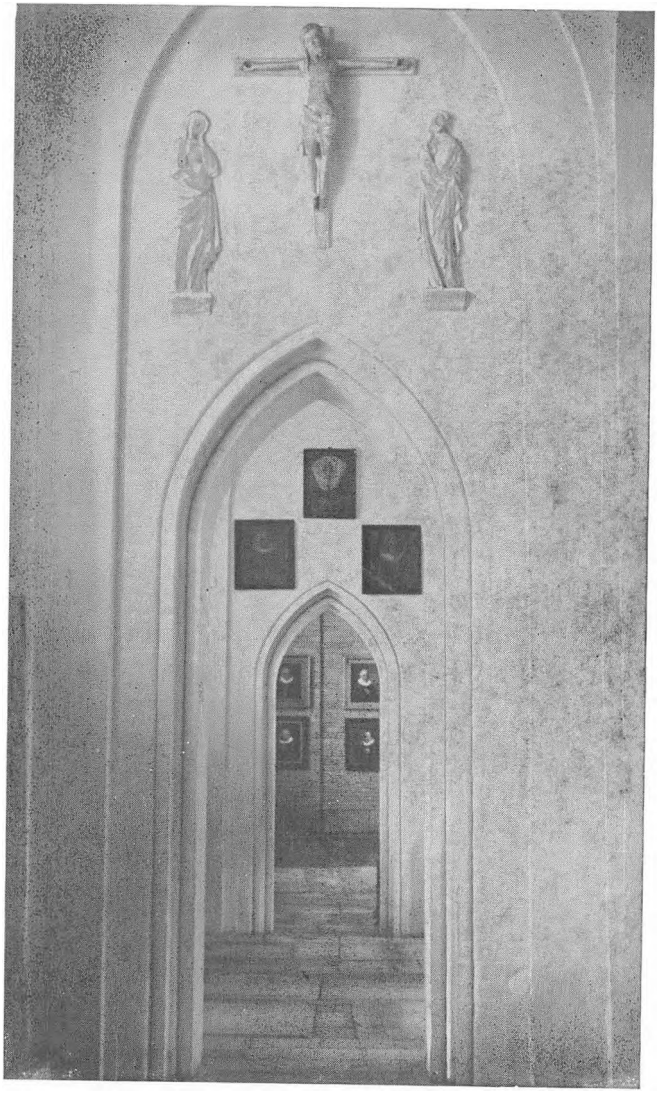

Nordre Sideskib

SIDESKIBENE RUNDT

Vi begynder vor Vandring fra Alterets sydlige Side. I søndre Korsfløj: Malerier af Biskopperne *Hans Tausen*, *Poul Madsen*, *Hans Lausen* (Tausens Svigersøn) og *Peter Hegelund*, Epitafium over en Adelsmand med Gemalinde fra Christian V.s Tid. Navnene er udslettede. Epitafium over Slotsskriver Jørgen Pedersen († 1650) og Borgmester Karsten Tønnesen († 1667) samt begges Hustru. Særlig hendes Ansigt er karakteristisk. Mindetavle over *Hans Tausen*, sat af hans Svigersøn Biskop Hans Lausen († 1594). Under dette en Mindesten over Biskop *Peter Jensen Hegelund* († 1614) og dennes 3 Hustruer. Endvidere stod her en stor *5-armet Lysestage* fra Middelalderens Slutning, som nu er flyttet hen i Koret foran Alteret. Paa Lysestagens Stamme er fastgjort en Bogstol med den alexandrinske Sct. Katharinas Billede, og i Fodstykket er anbragt 3 Løver. Lysestagen er udført i svært Messing.

Sydlige Sideskib: Gennem et pragtfuldt Smedejerns-Gitter kommer vi ind i Kirkens ældste Kapel, *„Bethlehems-Kapellet"*, bygget i 1292. Aar 1620 solgtes det til Rigsadmiral *Albert Skeel*, Rigsraad og Befalingsmand paa Riberhus († 1639). Sandstensbillede af ham og Hustru Birthe Friis. Endvidere fuldstændig Fortegnelse over Stiftets Biskopper gennem 1000 Aar fra 948 og Stiftsprovster fra Reformationen til vore Dage samt en Del Kobbertavler, der har smykket Slægten Holsteins Ligkister.

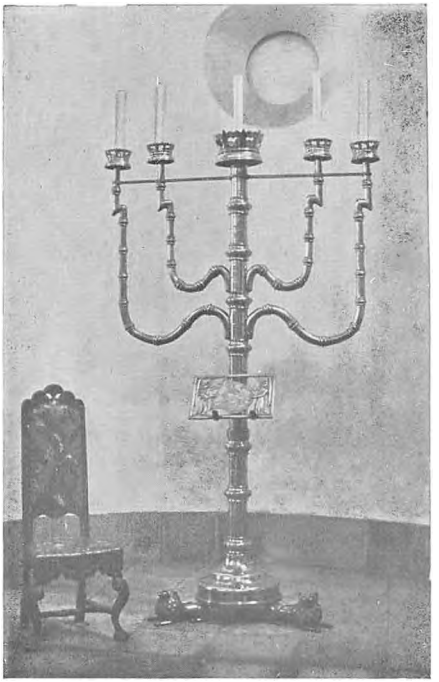

Den 5-armede Lysestage

Udsigt fra nordre Sideskib

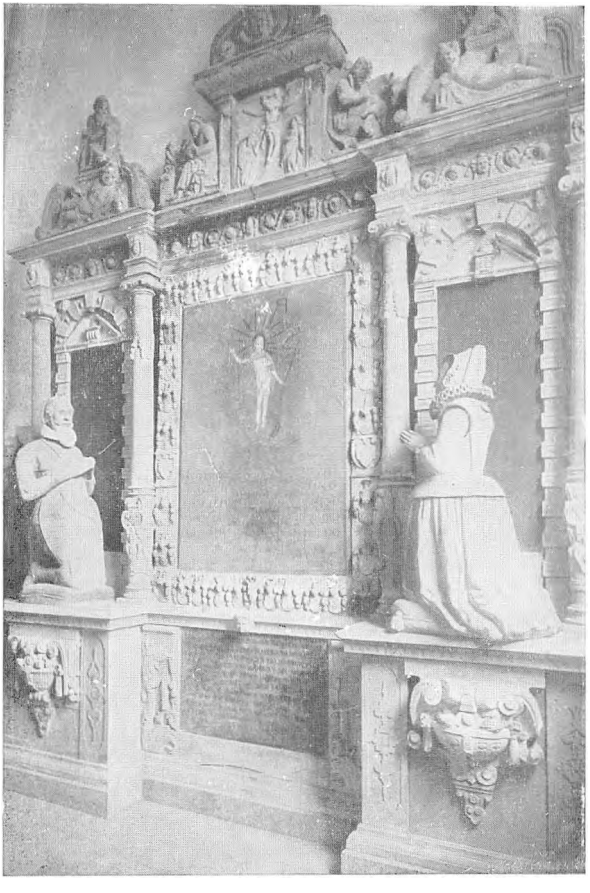

Albert Skeels Gravmæle i Bethlehemskapellet

I Pillen overfor Kapellet (ved Prædikestolen) er afmærket, hvor højt Vandet stod i Kirken under Stormen 1634, ca. 2¾ Al. Paa næste Pille en gammel *Lysarm*, givet af Jørgen Pedersen, Karsten Tønnesen og Hustru (Epitafium i søndre Korsarm) med Forbandelse over den, der flytter den. Mærkelig nok faldt den Arbejdsmand, der sidst flyttede Lysarmen, kort Tid efter ned og slog sig ihjel.

Paa Pillen lige før Præstens Værelse lægger man Mærke til et Maleri af Ribe Domkirkes Beskriver Historikeren *Jacob Helms*. I Præstens Værelse, der følger efter Bethlehemskapellet: En Mindetavle over Salmedigteren *H. A. Brorson* udført af H. E. Freund og insat 1864, 100 Aars Dagen efter hans Død. Ligstene over: den hamburgske Købmand, Joachim Stampel, der 1645 døde i Ribe, Ærkedegn Hans Olufsen († 1636) og Raadmand Mads Petersen († 1635). Desuden findes nogle gamle, værdifulde Møbler og paa Bordet et Tæppe med Korsstingsbroderi, skænket og udført af Enkedronning Caroline Amalie og hendes „tilstedeværende Hofdamer".

Over en smuk, gammel Dør, der fører ind til det sydlige Trappetaarn, og paa Sydmuren iøvrigt hænger Malerier af Biskopperne Iver Hemmet, Johannes Buchard og Monrad. Derefter følger Ligstenene over Biskop Iver Hemmet († 1629), Rektor Ægidius Lauridsen († 1627), Vedels Svigersøn, længere henne en Ligsten med Billede af en Ridder i Dragt fra 1500'erne. Navnet ulæseligt. Tausens Svigersøn Biskop Hans Lausen († 1594) med Hustru Dorthe, en meget udvisket Ligsten med Billede af en Ridder og hans Frue; vistnok Klaus Sehested til Spandetgaard, Befalingsmand paa Riberhus († 1568), Biskop Poul Madsen († 1590 i Kbhvn.) og Hustru Dorothea, — Studiosus And. Nielsen († 1559), Kannik Niels Therkildsen († 1553) Adelsmand, Fader til den foregaaende, Dekan Gunde Lauge († 1547), Ligsten med Billede af en Dødning over Præsten Jens Pedersen Grundet († 1565) Vedels Slægtning, i hvis Hus han opdroges som Skolediscipel.

Paa næstsidste Pille hænger et Maleri — den korsfæstede Jesus — malet af Kunstmaler Rørbye. Paa sidste Pille et Epitafium over Raadmand Mogens Grave samt et smukt Maleri af Borgmester Hans Friis († 1650) og Hustru, hollandsk Malerkunst.

Hermed er vi naaet til Mariataarnets Mur. Paa Gulvet ligger en pragtfuld Sten over Biskop Iver Munk (1499—1533, † 1539). Ved den sidste Restauration fandtes under Stenen en velbevaret Bispehue, som nu opbevares paa Nationalmusæet. I Hjørnet Ligstene over Konrektor Peter Terpager († 1738), — Rektor Hans Rosenberg († 1687) og Hustru Dorothea, Datter af Biskop Kraglund, — Magister Kristen Lauridsen Aagaard, Professor poësos i København, Rektor i Ribe

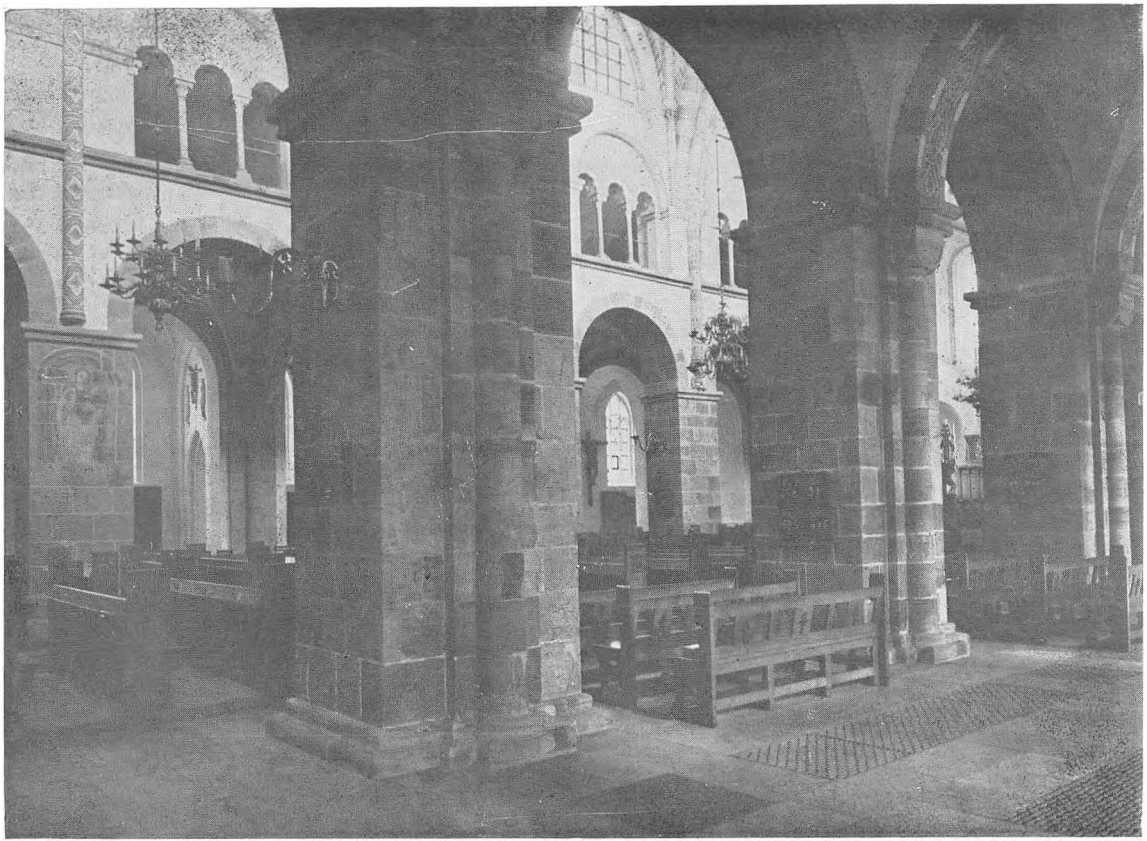

Udsigt fra søndre Sideskib

Iver Munks Ligsten

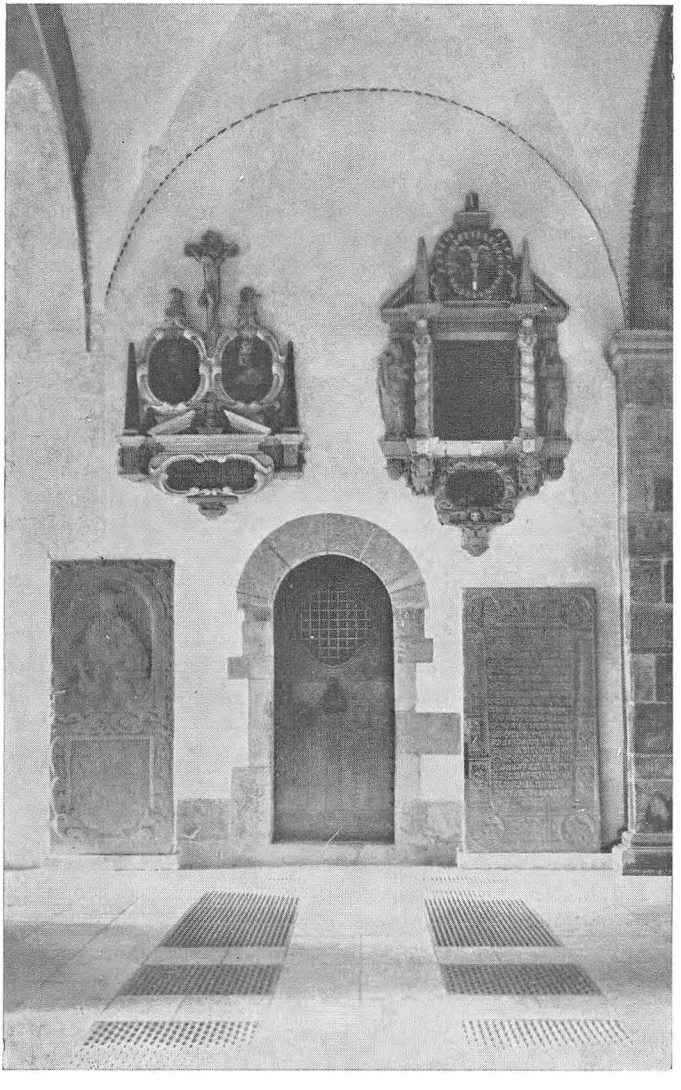

Hans Tavsens Ligsten ved Indgangen til Mariataarnet

(† 1664) og Hustru Mette, Datter af Søren Andersen Vedel, — Biskop Laurids Thura († 1731). — Desuden findes her nogle middelalderlige Ligsten, der før har været dækket af Messingplader, samt *Kirkens ældste Ligsten* med buet Overflade fra den romanske Tid.

Paa Mariataarnets Hjørne, der tydelig fremtræder som oprindelig Ydermur, ses Mærker foraarsagede ved Hvæsning af Vaaben. Lignende Mærker findes paa Ydermurene af flere engelske Kirker.

Paa venstre Side af Indgangen til Mariataarnet (Billede Side 25) ses *Hans Tausens* Ligsten stærkt afslidt, da den har ligget over hans Grav i Midtergangen, ud for Prædikestolen. Stenen er, til Erstatning for en ældre Ligsten, som var bleven ødelagt, opsat af Dr. Ludv. Pouch (se nedenfor), der var gift med Tavsens Datterdatters Datter Dorte, Anders Sørensen Vedels Datter. Paa højre Side af Døren: Hans Svanning († 1584), „Kong Frederik den II høyoflig Ihukommelse hans Tuchtmester" og Historiograf, med Hustru. Foroven Epitafium med Billede af Præsident Mathias Worm († 1707) med Hustru, — Apoteker Johan Pouch, født i Westphalen, død af Pesten 1659.

Ud mod Orgelet: Ligstene over Raadmand Mads Frisch († 1720), — Mathias Worm, se ovenfor, — Epitafium over Jens Lauridsen Baggesen († 1702) med et Vers i Alexandrinere, god Prøve paa Tidens Stil („ingen Jorde-Blee [c: Liglagen] kan Dyden saa indhegne, at den jo bliver steds paa Jord udødelig").

Vi er nu naaet ind i de nordre Sideskibe. Her genopsattes i 1948 i Anledning af Bispestolens 1000 Aars Jubilæum en skøn Sct. Jørgensgruppe, udført i lybsk Maner af en ukendt Billedskærer i Tiden opimod Aar 1500. Det anselige Billedskærerarbejde, der fremtræder i mørkt Egetræ, forestiller den ridderlige Sct. Jørgen (paa engelsk George) til Hest i Kamp med Dragen, ovenover den lykiske Prinsesse, som han efter Legenden befriede fra Uhyret. Gruppen, der oprindelig havde sin Plads paa Nordvæggen ved Orglet gik i 1847 til Nationalmuseet, hvorfra det altsaa efter ca. 100 Aars Fravær vendte tilbage til Kirken ved Nationalmuseets Imødekommenhed. — Ligstene over Lægen Ludv. Pouch († 1631) med Hustru Biskop Kraglunds Datter, — Biskop Kraglund, f. i Bergen († 1681), — Borgmester Jesper Hansen († 1677). Epitafium med Maleri af Rektor Anders Romdorph († 1649) og Ludvig Pouch († 1681), Dr. med. ved Padua Universitet, Provinsialmedicus i Ribe, der var gift med førnævnte Enke Dorte. — Paa den modsatte Væg: Epitafium over Raadmand Hans Jessen med Tilnavnet Søhane († 1604). — Epitafium over Ancher Anchersen, Dr. med. Landfysicus († 1700), Gravsten under det store Taarn. Paa Kirkens Nordvæg: Ligstene over Amts-

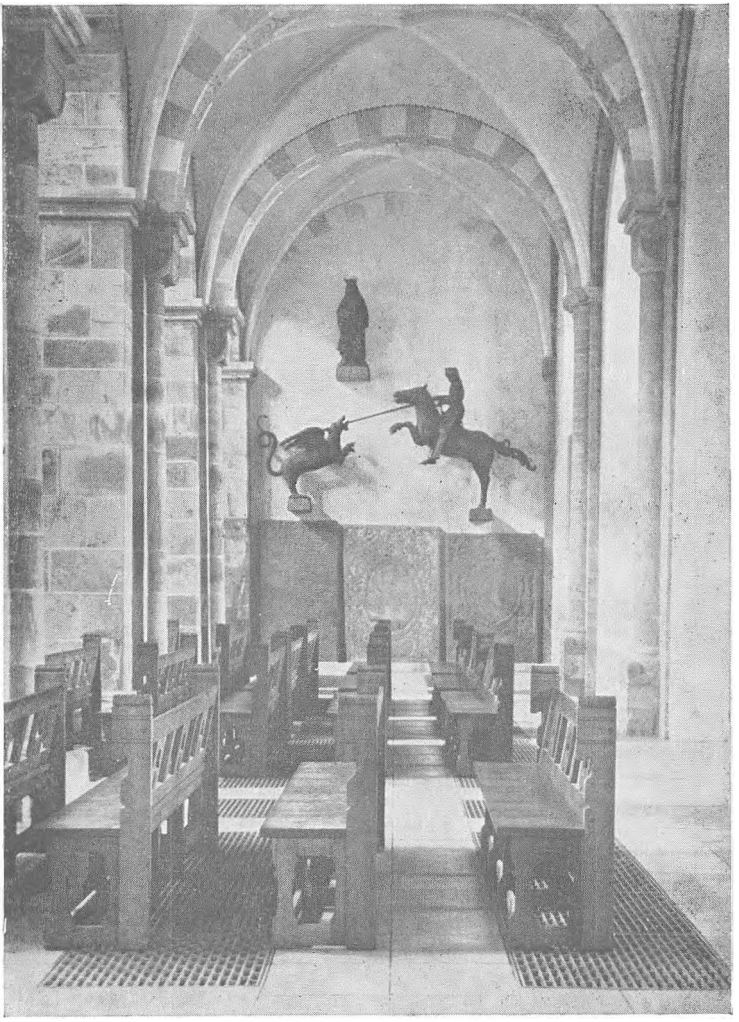

Sct. Jørgen og Dragen i nordre Sideskib

skriver Jens Martensen († 1672), — Tolder Mathurin Dupont († 1672), et Kopi af et Maleri af Rafael udført af en italiensk Kunstner. Billedet er skænket af Grosserer Puggaard, København. — Ligstene over

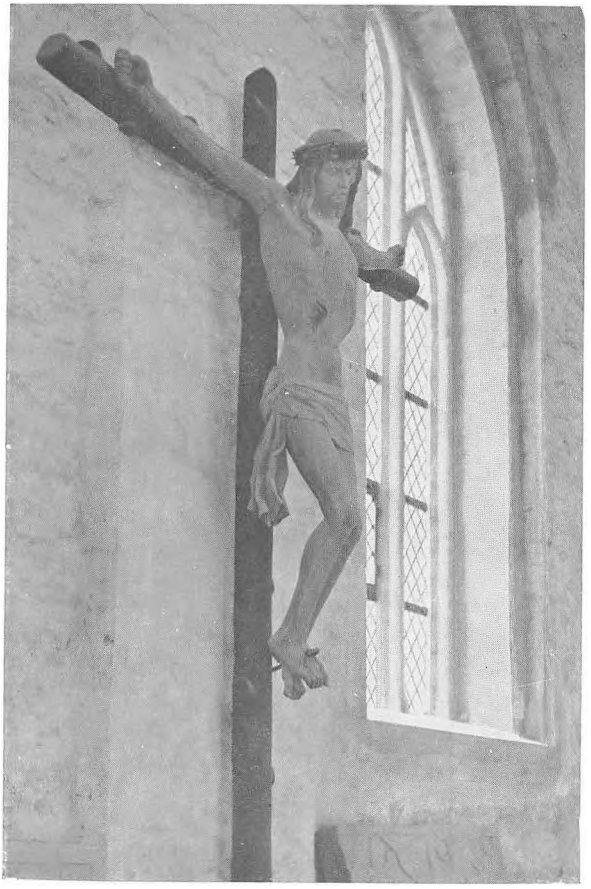

Krucifiks i nordre Sideskib

Raadmand Jøgen Hansen († 1689), Ostindiefarer, med hans og Hustruens Billeder, — Raadm. Laurids Friis († 1659). — Over den spidsbuede Indgang til næste Rum ses 3 *middelalderlige Træfigurer*. —

Paa den modsatte Side Malerier af Biskopperne Chr. Sørensen Muus? Peter Jessen Kragelund? og en tredie, som man ikke kender Navn paa. Ligstene over Borgmester Anders Svane († 1657), Slotsskriver Jørgen Pedersen († 1650). En smuk, *udskaaret Dør* med Munkernes Vaabenskjold for Opgangen til nordre Galleri. Over Døren Epitafium over Præsten S. Andersen Vedel og Familie. Over den næste spidsbuede Indgang Malerier af Biskopperne Hans Oxen og Ancher Achersen. Ligstene over Præsterne Søren Andersen Vedel († 1653) og Lauge Andersen Vedel († 1648) Sønner af A. S. Vedel, — Rektor Christen Nielsen Friis († 1653), Borgmester Hans Hielsen Friis († 1650). forneden Jonas og Hvalen. Rektor Anders Romdorph († 1649), Biskop Hans Borchardsen († 1643). Paa Væggen et fortræffeligt udført Krucifix af uvis Oprindelse. Derefter paa Pillerne overfor Malerier af Biskopperne Tage Møller († 1849), Daugaard († 1867), Balslev († 1895), Gøtzche († 1901), G. Koch († 1922) og Oluf Olesen († 1930), S. M. Westergaard og C. I. Scharling. Paa den modsatte Væg Portrætter af Biskop Middelbo (Nordmand) og Biskop Tetens. En rund Trætavle mærket: „S. M. 1644" til Minde om Samuel Møller, Oberstløjtnant ved Infanteriregimentet Wittenberg, der i Aaret 1644 var indkvarteret i Ribe. Han druknede paa en Rejse til Holland for at hverve Folk. Neden under: et Maleri af Biskop Hertz.

Epitafium over Anders Sørensen Vedel

I den nordlige Fløjs Vestmur er 1891 indsat en Mindesten over *Anders Sørensen Vedel* († 1616), den berømte Oversætter af Saxo, Udgiver af Kæmpeviser og Historieskriver. Hans Ligsten af sort Marmor fandtes før i Kirken, men blev under en Restaurering 1843 savte itu og benyttet som Trin foran Alteret. Motiver fra denne Ligsten er anbragte paa Mindestenen, der er udført af Billedhugger A. Poulsen. Ogsaa et Epitafium over Anders Sørensen Vedel er gaaet tabt. Der-

imod er bevaret en Messingtavle, som Vedel lod opsætte til Minde om sin første Hustru, Hans Svanings Datter Maria, der 1578 døde i Ribe kun 16½ Aar gammel. Hun fortæller selv i Indskriften paa en rørende Maade, hvorledes hun hensov to Dage efter Ankomsten til Ribe, hvor hun sammen med sin Mand vilde besøge sin Slægt. Hendes Grav er som omtalt under Alteret.

I Korsfløjen findes endvidere: 2 Malerier af Kongerne Erik Emun og Kristoffer den 1ste. Billederne ser ud til ikke at være ældre end fra 1500'erne. — Et smukt Epitafium over Raadmand Wandel og Hustru. — Paa den modsatte Side af Døren et gammelt mærkeligt Gravsted, der — med Urette — har været anset for at rumme Erik Emun.

Oppe i Gavlen ses en mærkelig gammel Figur med oprakte, knyttede Hænder, malet paa Kalken. Underneden hænger et stort, men mindre bemærkelsesværdigt Krucifix.

DET STORE TAARN

Medens de to spidsbuede Kapeller i Taarnets Underdel — det nederste oprindelige *Sct. Lucius' Kapel* med Alterniche i Østmuren, det øverste, med Indgang fra det nordlige Galleri, *De 10.000 Jomfruers Kapel* — har særlige Indgange i Kirkens nordlige Side, fører Vejen til Taarnets Top for omtrent den første Trediedels Vedkommende gennem Mariataarnet. Gennem en rundbuet Dør i Kirkens Vestende (Se S. 25), naar man til en smuk *Granitvindeltrappe*, der er genopført med de forefundne Levninger som Forbillede. Denne fører forbi Indgangen til det sydlige Galleri til en Gennemgang gennem Langskibets Sydmur, der viser denne Murs betydelige Tykkelse. Efter at være passeret tværs over Langskibets Vestende forbi Hvælvingerne træ-

Figuren i nordre Korsarm

der man ind i selve det store Taarn. I næste Stokværk ses det gamle Taarnur fra 1695, som i 1933 blev delvis ombygget af Bertram Larsen og samtidig omdannet til et pragtfuldt Klokkespil med 7 Klokker, der flere Gange daglig spiller den gamle Folkevise „Dronnings Dagmar ligger i Ribe syg", og Brorsons „Den yndigste Rose". Denne Ombygning er sket for en Kapital skænket af afdøde Smedemester H. Green, Ribe. Taarnet var oprindelig ikke noget Kirketaarn, men et *Vagttaarn*, beregnet til Værn og Tilflugt for Byens Borgere. Paa dets Plads stod oprindelig et Taarn, der svarede til Mariataarnet, men dette gik — maaske omtrent 1250 — tilgrunde. Det var jo urolige Tider, der fulgte efter Valdemar Sejrs Død, og man følte Trang til en fast Borg i Byens Midte. Af brændte Sten opførtes saa det nye Taarn, højere end dets Forgænger og med svære Mure, efter Forbillede fra nederlandske Byer, hvor der gerne findes en „Barfred", der ofte er knyttet til Byens Kirke. Taarnet stod dog kun til 1283, da dets Overdel Juledags Morgen styrtede ned over Kirken, knuste Hvælvingerne og ihjelslog en Mængde af den forsamlede Menighed. 50 Aar senere var det genopført, men i 1594 faldt det atter ned, dog kun Nordvestsiden, saa den øvrige Kirke blev skaanet. Den gamle Stormklokke fra 1333 søndersloges ved denne Lejlighed. I 1595 — bemærk Aarstallet paa Murpillerne mod nordvest — begyndte Genopførelsen, der sluttede omtrent 1620. Taarnet blev vistnok herved en Del lavere. En ny *Stormklokke*, den nuværende, støbt 1599 af Melchior Lucas fra Husum, ophængtes. Desuden findes i Taarnet den saakaldte *„Mariaklokke"*, støbt 1436 af Henrik Dobbran (i Mariataarnet findes en endnu ældre Klokke uden Indskrift). — At Taarnet var bestemt til Forsvar ses tydeligt af de to smaa Rum i Murene, der er forsynede med smalle Skydeskaar, beregnede til Datidens „Slanger". — Herfra blev Svenskerne, som havde indtaget Slottet „Riberhus" 1658, beskudt, og under denne Kamp nedskød Fjenderne nogle af Sandstenspillerne i Rækværket om Taarnets Platform, hvilke saa erstattedes med Træpiller omgivne med Metal. — Taarnet underkastedes i Aarene 1883—84 en grundig Reparation under Professor Ambergs Ledelse. Taarnet havde Spir før Ulykken i 1283, men ved Genopførelsen paasattes der fire Spidsgavle. Først efter dets Fald i 1594 blev det fladt foroven som nu. — Dets Højde er 52 m. Fra Toppen har man en storslaaet Udsigt over Land og Hav til Skamlingsbanke, Blaavandshuk og Sylts Nordspids samt ud over Vesterhavet og de grønne Marskenge om den gamle Stad ved Kirkens Fod.

VED UDARBEJDELSEN

af nærværende Vejledning er blandt andre benyttet følgende Værker, hvortil de henvises, der søger nøjere Oplysning:

Jacob Helms: Ribe Domkirke. Kbhvn. 1870 (Kirkens Historie og Beskrivelse. Gode Billeder).

Frost: Ribe Domkirke. Ribe 1841 (Sognepræster og Biskopper).

Frost: Optegnelser om Ribe. Ribe 1842 (Epitafier og Ligstene).

P. Terpager: Inscriptiones Ripenses. Kbhvn. 1702 (fuldstændig Gengivelse af Indskrifterne).

P. T. Hansen: Efterretninger angaaende Ribe. Ribe Skoles Program 1831 (Istandsættelsen 1793).

J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse. Ribe 1869 og Odder 1884.

I. B. Løffler: Udsigt over Danmarks Kirkebygninger fra den tidligere Middelalder. Kbhvn. 1833 Side 55 ff.

Trap: Danmark, 3. Udg. 5. Bind, Side 683 ff.

Illustrationerne udført efter Fotografier af Fotograf *A. Lauridsen* og *Nørgaard Nielsen*, Ribe.